ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੮੪ [ਆਦਿ ਅੰਗ ੬੬੫]

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਕਾਚਾ ਧਨੁ ਸੰਚਹਿ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ ॥ ਮਨਮੁਖ ਭੂਲੇ ਅੰਧ ਗਾਵਾਰ ॥ ਬਿਖਿਆ ਕੈ ਧਨਿ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾ ਸਾਥਿ ਜਾਇ ਨ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥੧॥ ਸਾਚਾ ਧਨੁ ਗੁਰਮਤੀ ਪਾਏ ॥ ਕਾਚਾ ਧਨੁ ਫੁਨਿ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਭੂਲੇ ਸਭਿ ਮਰਹਿ ਗਵਾਰ ॥ ਭਵਜਲਿ ਡੂਬੇ ਨ ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ॥ ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਅਹਿਨਿਸਿ ਬੈਰਾਗਿ ॥੨॥ ਚਹੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਤਰਸਹਿ ਸਭਿ ਲੋਇ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥੩॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸਾਚਾ ਸਾਚਾ ਹੈ ਸੋਇ ॥ ਊਤਮ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਣੈ ਕੋਇ ॥ ਸਚੁ ਸਾਚਾ ਸਚੁ ਆਪਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਆਪੇ ਸਚਿ ਲਾਏ ॥੪॥੭॥

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੩ ॥

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਚਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖ ਪਰਵਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਗੱਲ ਚਲਾਈ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਬੜਾ ਧਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ ਔਰ ਮੌਜਾਂ ਕਰੇਗਾ ਆਪ ਭੀ ਤੇ ਪਰਵਾਰ ਭੀ; ਇਕ ਹੋਰ ਐਸੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਉਹ ਭੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀ ਹੈ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ। ਧਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਲਿਵ ਵਾਲਾ ਬੋਲਿਆ ਕੀ ਕੂੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਧਨ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ ਵਾਲਾ ਰਾਵਣ ੪੦ ਗੰਜ ਵਾਲਾ ਕਾਰੂ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਪੁੱਛਿਆ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਭਾਈ ਸੰਸਾਰੀ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰੀਦਾ ਸੁਆਸ ਮੁੱਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਧਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਧਨ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ ? ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਧਨ ਕੀ ਹੈ ਨਾਸਵਾਨ ਹੈ, ਕਾਰੂ ਕੋਲ ਚਾਲੀ ਗੰਜ ਸਨ ਗੰਜ=ਢੇਰ, ਖਜ਼ਾਨਾ ਜਦੋਂ ਗਿਣਤੀ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਤੋਂ ਟੱਪ ਜਾਇ ਤਾਂ ਰੇਤ ਗਿਣਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਰੇਤੇ ਦੇ ਢੇਰ ਦੇ ਕਣ ਅਣਗਿਣਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਹੀਦਾ ਹੈ ਰੇਤ ਦਾ ਢੇਰ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੂ ਕੋਲ ੪੦ ਢੇਰ ਸਨ ਪੈਸੇ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੇਵਲ ਢੇਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੀ ਢੇਰ ਇਕ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕੋਲ ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ ਤੇ ਧਨ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਢੇਰ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਰੋੜਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ ਇਹ ਕੱਚਾ ਧਨ ਸੰਸਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਹੀ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹਜ਼ੂਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :

ਕਾਚਾ ਧਨੁ ਸੰਚਹਿ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ ॥

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਕਾਚਾ=ਕੱਚਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਧਨ ਸੰਚਹਿ=ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮੂਰਖ=ਬੁੱਧ ਰਹਿਤ, ਨਾ ਤਜ਼ਰਬੇਕਾਰ ਅਤੇ ਗਾਵਾਰ=ਅਸਭਯ [ਜੋ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਬੋਲਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ] ਬੇਅਕਲ ਹਨ। ਮੂਰਖ ਬੇਅਲਕ ਦੀ ਅਕਲ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਚਾਣ ਉਸ ਦੇ ਕਰਤਬ ਤੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਮੂਰਖ ਪਾਗਲ ਬੇਅਕਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਕਰਤਬ ਦੇਖਣ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਾਏ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਰਹਿਤ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧੀ ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਵੇਕਾਰ ਨਾ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੂੜੇ ਆਦਿ ਦੇ ਢੇਰ ਤੋਂ ਲੀਰਾਂ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਫਾਲਤੂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਤਬ ਤੋਂ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮੂਰਖਪੁਣੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਅੱਖ ਸਾਡੀ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ? ਜੋ ਅਸੀਂ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਸੁਝਵਾਨ-ਅਕਲ ਵਾਲੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਗਰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਕਿਥੇ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੂਰਖ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਦੂਸਰਾ ਸਵਾਲ ਕਿ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਥੇ ਜਾਓਗੇ ? ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਫਿਰ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਇਸ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਧਨ ਦੀ ਇੱਕਤ੍ਰਤਾ, ਸੁੰਦਰ ਮਕਾਨ, ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਕੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਕੀ ਇਹ ਧਨ ਨਾਲ ਜਾਵੇਗਾ ? ਅਜਿਹੇ ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਧਨ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੂਰਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਦਸਦੇ ਹਨ :—

ਮਨਮੁਖ ਭੂਲੇ ਅੰਧ ਗਾਵਾਰ ॥

ਮਨਮੁਖ=ਮਨ ਨੂੰ ਮੁਖੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਮਨਮੁਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨਮੁਖ ਮੂਰਖ ਅੰਧ=ਅਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਸਵਾਨ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਬਿਖਿਆ ਕੈ ਧਨਿ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਹੋਇ ॥
ਨਾ ਸਾਥਿ ਜਾਇ ਨ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥੧॥

ਇਹ ਧਨਿ ਬਿਖਿਆ=ਵਿਹੁ ਭਾਵ ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪ ਹੈ, [ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਦੁਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ] ਇਸ ਧਨ ਤੋਂ ਵੀ ਸਦਾ ਹੀ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜਿਤਨਾ ਧਨ ਜੋੜਿਆ ਉਤਨੀ ਹੀ ਇੱਛਾ ਹੋਰ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਸਾਥ=ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

ਯਥਾ— ੧. **ਕੋਟਿ ਜੋਰੇ ਲਾਖ ਕ੍ਰੋਰੇ ਮਨੁ ਨ ਹੋਰੇ ॥ ਪਰੈ ਪਰੈ ਹੀ ਕਉ ਲੁਝੀ ਹੇ ॥**

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੧੩]

੨. **ਬਹੁਤ ਜਤਨ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਰੈ ਅਤਿ ਕਲੇਸਤਾ ਹੇਤ ॥**
ਜੁਰੈ ਤਾਂ ਰੱਛਾ ਨਿਪਟਿ ਦੁਖ, ਜਾਇ ਤ ਪ੍ਰਾਣ ਸਮੇਤ ॥ [ਵਿਚਾਰ ਮਾਲਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ੪]

ਅਨਾਥ ਪੁਰੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਧਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਧਨ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤਿਅੰਤ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੀਜਾ ਜੇ ਧਨ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਧਨ ਦੇ ਹਉਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਮ ਤੋੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਧਨਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੋਰ ਉੱਚਕੇ, ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਨਕਮ ਆਦਿ ਦੇ ਟੈਕਸ ਵਿੱਚ ਪਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਕਾਲਾ ਧਨ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਗਿਆ।

ਸਾਚਾ ਧਨੁ ਗੁਰਮਤੀ ਪਾਏ ॥ ਕਾਚਾ ਧਨੁ ਫੁਨਿ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤੀ=ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੱਚੇ ਧਨ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੱਚੇ ਧਨ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਸੰਤ ਜਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਸਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰੀ ਜੋ ਕੱਚਾ ਧਨ ਹੈ ਫੁਨਿ=ਪੁਨਾ ਆਵੈ ਜਾਏ=ਆਉਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰੀ ਧਨ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਆਵੈ=ਆ ਜਾਵੈ ਤਾਂ ਹਰਖ ਭਾਵ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੋਗ=ਗ਼ਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਯਥਾ— **ਆਵਤ ਹਰਖ ਨ ਜਾਵਤ ਦੂਖਾ ਨਹ ਬਿਆਪੈ ਮਨ ਰੋਗਨੀ ॥**

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੮੩]

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਧਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਧਨ ਦੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— **੧. ਐਸਾ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੰਚੀਐ ਭਾਈ ॥**
ਭਾਹਿ ਨ ਜਾਲੈ ਜਲਿ ਨਹੀ ਡੂਬੈ ਸੰਗੁ ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਈ ॥
[ਆਸਾ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੩੭੫]

੨. ਅਗਨਿ ਨ ਦਹੈ ਪਵਨੁ ਨਹੀ ਮਗਨੈ ਤਸਕਰੁ ਨੇਰਿ ਨ ਆਵੈ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਧਨੁ ਕਰਿ ਸੰਚਉਨੀ ਸੋ ਧਨੁ ਕਤ ਹੀ ਨ ਜਾਵੈ ॥੧॥
[ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੩੩੬]

੩. ਇਹੁ ਧਨੁ ਅਖੁਟੁ ਨ ਨਿਖੁਟੈ ਨ ਜਾਇ ॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਦਿਖਾਇ ॥
[ਧਨਾਸਰੀ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੬੬੩]

੪. ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੰਚਹੁ ਰੇ ਜਨ ਭਾਈ ॥ [ਮਾਰੂ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੧੦੩੯]

ਕੱਚੇ ਧਨ ਦੇ ਜੋੜਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਮਨਮੁਖ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਨਮੁਖਿ ਭੂਲੇ ਸਭਿ ਮਰਹਿ ਗਵਾਰ ॥
ਭਵਜਲਿ ਡੂਬੇ ਨ ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰਿ ॥

ਜੋ ਮਨਮੁਖਤਾਈ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੂਰਖ ਮਰਦੇ [ਜੰਮਦੇ] ਹਨ ਤੇ ਭਵਜਲਿ=ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾ=ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਉਰਾਰ ਦਾ ਕੰਢਾ ਗਿਆਨ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਰ ਦਾ ਕੰਢਾ ਮੁਕਤ ਪਦਵੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ॥ ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਅਹਿਨਿਸਿ ਬੈਰਾਗਿ ॥੨॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੂਰੇ ਭਾਗ ਹੋਣ ਉਸਨੂੰ ਅਧੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਭਾਗ ਹੋਣ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੇਟੇ=ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਰਤੇ=ਤਦਾਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਾਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬੈ=ਰਹਿਤ ਹੋਏ ਹਨ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਵਾ-ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਸ ਤੋਂ ਬੈਰਾਗਿ=ਵੈਰਾਗੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਚਹੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੀ ॥

ਚਹੁ=ਚਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਸਾਚੀ=ਸੱਚੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ=ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਣੀ=ਲੀਨ ਹੋਈ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਬਾਣੀ ਵਜੀ ਚਹੁ ਜੁਗੀ ਸਚੋ ਸਚੁ ਸੁਣਾਏ ॥** [ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੩੫]

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਕ ਰਸ ਰਹੇਗਾ। ਜੁਗ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਅਚੱਲ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਅਚੱਲ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਬਿਰਤੀ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਯਥਾ— **ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜੀਅਹੁ ਜਾਣੈ ਤਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਰਵੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥**

[ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੭੯੭]

ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਤਰਸਹਿ ਸਭਿ ਲੋਇ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥੩॥

ਸਿਧ=ਜਿਸਨੂੰ ਅਠਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ, ਸਾਧਿਕ ਨਾਮ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਸਿਧ, ਸਾਧਿਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਤਰਸਹਿ=ਲੋਚਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸਾਚਾ ਸਾਚਾ ਹੈ ਸੋਇ ॥ ਊਤਮ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਣੈ ਕੋਇ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਥਾਈਂ ਸੱਚਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਊਤਮ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਅਥਵਾ :—ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸੱਚਾ ਹੈ ਜਿਨਾਂ ਕੋਲ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਧਨ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਸੋਇ=ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਉੱਤਮ ਹੈ।

ਯਥਾ— **੧. ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸਚੋ ਸਚੁ ਹੈ ਗੁਰਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥** [ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੯੫੫]

੨. ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸਾਚਾ ਆਪੇ ਆਪੈ ॥੧॥ [ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੧੫੮]

ਸਚੁ ਸਾਚਾ ਸਚੁ ਆਪਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥

ਸੱਚਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪੇ ਹੀ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਚੁ=ਨਿਸਚਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਆਪੇ ਸਚਿ ਲਾਏ ॥੪॥੭॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਸਚ ਵਿੱਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਆਪੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੮੫ [ਆਦਿ ਅੰਗ ੬੬੬]

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਨਾਵੈ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਮਿਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਸੇ ਜਨ ਧੰਨੁ ਜਿਨ ਇਕ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਚੀ ਸਾਚਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਦੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥੧॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਚਰਜੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ਕਲੀ ਕਾਲ ਵਿਚਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਏ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਮ ਮੂਰਖ ਮੂਰਖ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭ ਕਾਰ ਕਮਾਹਿ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਹੰਉਮੈ ਜਾਇ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥੨॥ ਬਿਖਿਆ ਕਾ ਧਨੁ ਬਹੁਤੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਅਹੰਕਾਰਿ ਡੂਬੈ ਨ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ॥ ਆਪੁ ਛੋਡਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥੩॥ ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਕਰਤਾ ਸੋਇ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜਿਸੁ ਸਚਿ ਲਾਏ ਸੋਈ ਲਾਗੈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਆਗੈ ॥੪॥੮॥

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੩ ॥

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਚਾਰ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ।

ਨਾਵੈ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਮਿਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥

ਨਾਮ ਦੀ ਮਿਤਿ=ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਕੀਮਤ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਯਥਾ— **੧. ਬਹੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਪੇਖੇ ਸਰਬ ਢਢੋਲਿ ॥**
ਪੂਜਸਿ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਹਰੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਮੋਲ ॥ [ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੬੫]

੨. ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੋ ॥ [ਸਿਰੀਰਾਗ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੧]

ਸੇ ਜਨ ਧੰਨੁ ਜਿਨ ਇਕ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥

ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਉਹ ਜਨ=ਭਗਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲਿਵ=ਬਿਰਤੀ ਲਾਈ ਹੈ।

ਯਥਾ— **੧. ਸੇ ਧੰਨੁ ਸੇ ਧੰਨੁ ਜਿਨ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਜੀ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਬਲਿ ਜਾਸੀ ॥** [ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੧੧]

੨. ਸੇ ਧੰਨੁ ਵਡੇ ਸਤ ਪੁਰਖਾ ਪੂਰੇ ਜਿਨ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ [ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੪੪੫]

ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਚੀ ਸਾਚਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਦੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥੧॥

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਤਿ :—ਅਨਪਤਿ, ਮਨਮਤਿ, ਦੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸਿਖਿਆ ਹੀ ਸੱਚਾ ਆਤਮਿਕ ਵੀਚਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਬਖਸੇ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਭ-ਵੀਚਾਰ-ਬਿਬੇਕ ਬੁਧ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੀ ਜੀਵ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ।

ਯਥਾ— **੧. ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਜੀਇ ਆਇ ਕਾਰਿ ॥੧॥** [ਗਉੜੀ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੨੨੧]

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

੨. ਗੁਰਮਤਿ ਸੱਤਿਕਰ ਚੰਚਲ ਅਚਲ ਭਏ, ਮਹਾਂ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਨਿਰਮਲ ਕੀਨੇ ਹੈਂ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਸੱਤਿਕਰ ਜੋਨਿ ਕੈ ਅਜੋਨਿ ਭਏ, ਕਾਲ ਸੇ ਅਕਾਲ ਕੈ ਅਮਰ ਪਦ ਦੀਨੇ ਹੈਂ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਸੱਤ ਕਰ ਹੰਮੈ ਖੋਇ ਹੋਇ ਰੇਨ, ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਤ੍ਰਿਬੇਨੀ ਪਾਰ ਆਪਾ ਆਪ ਚੀਨੇ ਹੈਂ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਸੱਤਿਕਰ ਬਰਨ ਅਬਰਨ ਭਏ, ਭੈ ਭ੍ਰਮ ਨਿਵਾਰਿ ਡਾਰਿ ਨਿਰਭੈ ਕੈ ਲੀਨੇ ਹੈਂ॥੨੪॥
[ਕਬਿਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ੨੪]

੩. ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਚੀ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਾਰੁ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਰਖੈ ਉਰਧਾਰਿ॥
[ਮਲਾਰ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੧੨੭੫]

ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਚਰਜੁ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ ਸੁਣਾਏ॥

ਅਸਚਰਜ ਪ੍ਰਭੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਕਲੀ ਕਾਲ ਵਿਚਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਏ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਕਲੀ ਕਾਲ=ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਭਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹਮ ਮੂਰਖ ਮੂਰਖ ਮਨ ਮਾਹਿ॥

ਹਮ=ਫਾਰਸੀ ਵਿੱਚ ਤਮਾਮ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤਮਾਮ=ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਮਨ ਵਿੱਚ ਮੂਰਖਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੂਰਖ ਹਨ।

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭ ਕਾਰ ਕਮਾਹਿ॥

ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਹਉਮੈ=ਹੰਗਤਾ ਮਮਤਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਾਰ=ਕੰਮ ਕਮਾਹਿ=ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨੋਟ :—ਕਾਰ ੧. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਕਾਰ=ਕੰਮ, ਪਰ ਇਹ ਪਦਾਂ ਦੇ ਅਖੀਰ ਜੁੜਵਾਂ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਉਪਕਾਰ। ੨. 'ਕਾਰ' ਫਾਰਸੀ ਪਦ ਹੈ, ਕੰਮ ਅਰਥ ਵਿੱਚ। ਇਹ ਕੰਮ ਵਾਂਗੂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਬੀ ਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਵਰਤੀਂਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਕਾਰ=ਕੰਮ। ਕਾਰ ਬੰਦ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਾਰ ਸ਼ਿਨਾਸ=ਕੰਮ ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ।

ਆਮ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ ਹੈ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਦੇਖੇ ਗਏ ਹਨ ਇਸੇ ਲਈ ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸੂਹੀ ਰਾਗਨੀ ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਯਥਾ— **੧. ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦੇਉ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਰੋਗੀ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਾਰ ਕਮਾਈ॥**
ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਤਿਸਹਿ ਨ ਚੇਤਹਿ ਬਪੁੜੇ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ॥੨॥
[ਸੂਹੀ ਮਃ ੪, ਅੰਗ ੭੩੫]

ਜਦੋਂ ਐਡੇ-ਐਡੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਕਿਰਿਆ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ ਹੈ! ਹਉਮੈ ਇੱਕ ਉਹ ਦੀਵਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਓਹਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਯਥਾ— **ਭਾਂਭੀਰੀ ਕੇ ਪਾਤ ਪਰਦੋ ਬਿਨੁ ਪੇਖੇ ਦੂਰਾਇਓ॥** [ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੬੨੪]

ਭਾਵੇਂ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਭਾਂਭੀਰੀ ਦਾ ਖੰਭ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਬਰੀਕ ਪੜਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਬਰੀਕ ਤੋਂ ਬਰੀਕ ਤੇ ਮੋਟੇ ਤੋਂ ਮੋਟੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਿਚਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕਰਮ ਹਉਮੈ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਜੀਵ ਕੀ ਇਕ ਐਸੀ ਖੁਰਾਕ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਉਮਰ ਵਿਚ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਸ ਖੁਰਾਕ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਅਤ੍ਰਿਪਤ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਚਾਰ ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਲਈ ਰੋਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਪਿਆਸ ਲਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਈ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਿੱਠਾ ਖਾ ਕੇ ਮਿਠੇ ਪਦਾਰਥ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਸਮਝ ਲੈਣੇ, ਪਰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਕਦੇ ਵੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾ ਬਾਲਪਨ, ਜੁਆਨੀ ਅਤੇ ਬਿਰਧ ਕਥਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਐਸਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਾਲਪਨ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹਉਮੈ ਬਾਲਪਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਜੋ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਭੈਣ ਭਰਾ ਮਾਂ ਬਾਪ ਆਦਿ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੋਂ ਹਉਮੈ ਵੀ ਛੋਟੀ ਹੈ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਉਮਰ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਹਉਮੈ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਹ ਨਗਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਵਾਨੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਦੇ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਵਡਿਆਈ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਪਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਹੱਥ, ਪੈਰ ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ, ਆਦਿ ਸਭ ਨਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਸੁਣ ਕੇ ਚੇਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਖੀਰ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਮਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪਾਈ ਦੁੱਧ ਦੀ ਇੱਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਚਦੀ ਤੇ ਕਿਤਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹਉਮੈ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਡਿਆਈ ਉਸ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਜ਼ਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਮਰ ਗਈ ਵਡਿਆਈ ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਭ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਕੋਈ ਨਾਉ ਨ ਜਾਣੈ ਮੇਰਾ॥**

[ਆਸਾ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੩੮੩]

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ ਹੋਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰਖੋ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਮੌਤ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਤੁਰਨਾ ਫਿਰਨਾ ਸਰੀਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣਾ, ਸੁਨਣਾ, ਬੋਲਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਸੁਆਸ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮੁਰਦਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ ਲਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਵਡਿਆਈ ਹੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਖੁਰਾਕ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਬਲ ਘਟ ਜਾਵੇਗਾ, ਹਉਮੈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਫਿਰ ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮੈਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਹਉਮੈ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਿਰਿਆ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਅਹੰ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਜਾਗੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਵਿਚਾਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਉਮੈ ਕਰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਉਮੈ ਕੱਢਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਵੀ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ ਚਿੰਬੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਉਮੈ ਤੋਂ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਆਪ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਤਪਸਿਆ, ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ, ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ, ਤੀਰਥ ਸਭ ਬਿਅਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਾਰ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ :—

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਹੰਉਮੈ ਜਾਇ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਲਏ ਮਿਲਾਏ ॥੨॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹਉਮੈ ਜਾਇ=ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਹਉਮੈ ਦੇ ਨਾਸ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇ=ਅਭੇਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬਿਖਿਆ ਕਾ ਧਨੁ ਬਹੁਤੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥

ਧਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰਨਾ ਬਿਖਿਆ=ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪ ਹੈ ਅਥਵਾ :—ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਿਖਿਆ=ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬੇਅਕਲ ਹੀ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਧਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ।

ਕਾਚਾ ਧਨੁ ਸੰਚਹਿ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ ॥ [ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੬੬੫]

ਇਹ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਧਨ ਸਦਾ ਹੀ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਬਿਖਿਆ ਕੈ ਧਨਿ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਹੋਇ ॥ [ਧਨਾਸਰੀ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੬੬੫]

ਅਥਵਾ :—ਮਾਇਕੀ ਧਨ ਦਾ ਜੇ ਬਹੁਤਾ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਅਹੰਕਾਰਿ ਡੂਬੇ ਨ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ॥

ਤਾਂ ਇਸ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਡੁਬਿਆ ਮਨੁੱਖ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਮਾਨੁ=ਇੱਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਆਪੁ ਛੋਡਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥੩॥

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆਪੁ=ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਲਾਹੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਕਰਤਾ ਸੋਇ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥

ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਾਜਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜਿਸੁ ਸਚਿ ਲਾਏ ਸੋਈ ਲਾਗੈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਆਗੈ ॥੪॥੮॥

ਜਿਸਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਆਗੈ=ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ ॥

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੮੬ [ਆਦਿ ਅੰਗ ੬੬੭]

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਹਮ ਅੰਧੁਲੇ ਅੰਧ ਬਿਖੈ ਬਿਖੁ ਰਾਤੇ ਕਿਉ ਚਾਲਹ ਗੁਰ ਚਾਲੀ ॥ ਸਤਗੁਰੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਹਮ ਲਾਵੈ ਆਪਨ ਪਾਲੀ ॥੧॥ ਗੁਰਸਿਖ ਮੀਤ ਚਲਹੁ ਗੁਰ ਚਾਲੀ ॥ ਜੋ ਗੁਰੁ ਕਹੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨਿਰਾਲੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਸੁਣਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਹੁ ਬੇਗਿ ਬੇਗਾਲੀ ॥ ਸਤਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਖਰਚੁ ਹਰਿ ਬਾਧਹੁ ਮਤ ਜਾਣਹੁ ਆਜੁ ਕਿ ਕਾਲੑੀ ॥੨॥ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਜਪਹੁ ਹਰਿ ਜਪਣਾ ਹਰਿ ਸੰਤੁ ਚਲੈ ਹਰਿ ਨਾਲੀ ॥ ਜਿਨ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਸੇ ਹਰਿ ਹੋਏ ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਕੇਲ ਕੇਲਾਲੀ ॥੩॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਨੁ ਜਪਿ ਲੋਚ ਲੋੁਚਾਨੀ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਬਨਵਾਲੀ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਹਮ ਸਾਧ ਜਨਾ ਪਗ ਰਾਲੀ ॥੪॥੪॥

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗਣੀ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗ ੬੬੭ ਤੇ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਇਸ ਮੁਖਵਾਕ ਵਿੱਚ ਜਗਿਆਸੂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬੇਨਤੀ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਥਵਾ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਕੋਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਪੜਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਢੰਗ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਮਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਹੰਗਤਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅਉਗਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਾਹਰ ਕਰਨੇ, ਉਹਨਾਂ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗਣੀ। ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਗਿਆਸੂ ਮੁਖ ਦੁਆਰਾ ਕਥਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਮ ਅੰਧੁਲੇ ਅੰਧ ਬਿਖੈ ਬਿਖੁ ਰਾਤੇ ਕਿਉ ਚਾਲਹ ਗੁਰ ਚਾਲੀ ॥

ਜਗਿਆਸੂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਮ=ਅਸੀ ਅਥਵਾ ਹਮ=ਤਮਾਮ ਜੀਵ ਅੰਧੁਲੇ=ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧ=ਅੰਨ੍ਹੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋ ਬਿਖੁ=ਜਹਿਰ ਰੂਪ ਬਿਖੈ=ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਤੇ=ਤਦਾਕਾਰ ਵਾ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਚਾਲੀ=ਰਹੁ ਰੀਤ ਮਰਿਆਦਾ ਤੇ ਚਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਦਸੇ ਹੋਏ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਵੱਲ ਕਦਮ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਚਾਲਹ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅਸਥੂਲ ਮਾਰਗ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਜਿਸਮਾਨੀ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਇਥੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪੈਰ ਅਗਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਣ ਉਹ ਤੁਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਥਵਾ ਪੈਰ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਖੁਭੇ ਹੋਣ ਉਹ ਭੀ ਤੁਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮਨ ਰੂਪੀ ਪੈਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਣ ਉਹ ਭਗਤੀ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ, ਕਾਮ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮਹਾਂ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਰੂਪੀ ਪੈਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ, ਹੋਏ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਮਾਰਗ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਚਲੇ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ।

ਯਥਾ— **ਪੰਕਜੁ ਮੋਹ ਪਗੁ ਨਹੀ ਚਾਲੈ ਹਮ ਦੇਖਾ ਤਹ ਡੂਬੀਅਲੇ ॥੧॥** [ਆਸਾ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੧੨]

ਇਹ ਮੋਹ ਰੂਪ ਚਿਕੜ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਜੀਵ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸਾਈ ਹੈ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਭਗਤੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਚਲੇ ਸੀ ਪਰ ਚਿਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਹੀ ਠਹਿਰ ਗਿਆ ਹੁਣ ਅਗੇ ਕਿਵੇਂ ਚਲੇ।

ਚਾਲੇ ਥੇ ਹਰਿ ਮਿਲਨ ਕਉ ਬੀਚੈ ਅਟਕਿਓ ਚੀਤੁ ॥ [ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ ਅੰਗ ੧੩੬੯]

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਹਿਲੀ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਯਥਾ— **੧. ਹਮ ਅੰਧੁਲੇ ਗਿਆਨਹੀਨ ਅਗਿਆਨੀ ਕਿਉ ਚਾਲਹ ਮਾਰਗਿ ਪੰਥਾ ॥**
[ਜੈਤਸਰੀ ਮਃ ੪, ਅੰਗ ੬੯੬]

੨. ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਨੀ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁਲੇ ਅਵਰੇ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ ॥
[ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੬੪੮]

ਸਤਗੁਰੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਹਮ ਲਾਵੈ ਆਪਨ ਪਾਲੀ ॥੧॥

ਸਤ=ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰੁ=ਚੇਤਨ ਦਾ ਸਰੂਪ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਆਪਣੀ ਦਇਆ=ਰਹਿਮਤ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਹਮ=ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਪੱਲੇ ਨਾਲ ਲਾਵੈ=ਲਗਾ ਲੈਣ। ਇਸ ਉਪਰਲੀ ਆਈ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤਰ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਪੱਲੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਰਹੁ ਰੀਤ=ਮਰਿਆਦਾ ਪਿੱਛੇ ਚਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਯਥਾ— **੧. ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਦਇਆਲੁ ਹੈ ਜਿਸ ਨੋ ਦਇਆ ਸਦਾ ਹੋਇ ॥**
[ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਃ ੪, ਅੰਗ ੩੦੨]

੨. ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲਾ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਕਉ ਰਾਖਿ ਲੀਆ ॥
[ਆਸਾ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੩੮੩]

੩. ਗੁਰ ਕੀ ਦਇਆ ਤੇ ਮੇਰਾ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥ [ਗਉੜੀ ਮਃ ੫, ਆਦਿ ਅੰਗ ੨੩੯]

੪. ਗੁਰੁ ਦਇਆਲੁ ਸਦਾ ਬਖਸਿੰਦਾ ॥ [ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਃ ੫, ਆਦਿ ਅੰਗ ੧੦੭੪]

ਗੁਰਸਿਖ ਮੀਤ ਚਲਹੁ ਗੁਰ ਚਾਲੀ ॥

ਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੀਤ=ਮਿਤਰੋ ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਚਾਲੀ=ਰਹੁ ਰੀਤ ਮਰਿਆਦਾ ਉਤੇ ਚਾਲੀ=ਚਲਣਾ-ਤੁਰਨਾ ਕਰੋ।

ਯਥਾ— **੧. ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ ਜਿ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ॥**
[ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੩ ਅੰਗ ੬੦੧]

੨. ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਸਾ ਕਾਰ ਕਮਾਵਹੁ ॥ [ਰਾਮਕਲੀ ਮਃ ੧, ਆਦਿ ਅੰਗ ੯੩੩]

ਜੋ ਗੁਰੁ ਕਹੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨਿਰਾਲੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜੋ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਚਨ ਕਹੈ=ਕਹਿਣ ਸੋਈ=ਓਹੀ ਭਲ ਮਾਨਹੁ=ਭਲਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਕਰੋ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸਿੱਖ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਖ ਦਾ ਐਸਾ ਨਿਸਚਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਹੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਲਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਕਰੇ। ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਰਿ=ਹਰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ=ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲੀ=ਨਿਰਲੇਪ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਇਹ ਕਥਾ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਹਨ ਕਥਾ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਹੋਰ ਥਾਂ ਵੀ ਦਸਦੇ ਹਨ।

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਯਥਾ— **੧. ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਥਾ ਸਰੇਸਟ ਊਤਮ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਸਹਜੇ ਚਾਖੀ॥**

[ਸਿਰੀਰਾਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮਃ ੪, ਆਦਿ ਅੰਗ ੮੭]

੨. ਸਹਜ ਕੀ ਅਕਥ ਕਥਾ ਹੈ ਨਿਰਾਰੀ॥
ਤੁਲਿ ਨਹੀ ਚੜੈ ਜਾਇ ਨ ਮੁਕਾਤੀ ਹਲੁਕੀ ਲਗੈ ਨ ਭਾਰੀ॥

[ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਆਦਿ ਅੰਗ ੩੩੩]

ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਸੁਣਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਹੁ ਬੇਗਿ ਬੇਗਾਲੀ ॥

ਹੇ ਭਾਈ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ=ਦੇ ਸੰਤ ਜਨੋਂ ਨਿਸਚੇ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਹੁ=ਸੁਨਣਾ ਕਰੋ। ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੇਗਿ-ਬੇਗਾਲੀ=ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਭਾਵ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਉੱਦਮ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨਾ ਕਰੋ। ਅਥਵਾ-ਬੇ=ਦਵੈਤ ਨੂੰ ਗਾਲੀ=ਗਾਲਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬੇਗਿ=ਜਲਦੀ ਸੇਵਿਹੁ=ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਕਰੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰਨਾ ਕਰੋ।

ਸਤਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਖਰਚੁ ਹਰਿ ਬਾਧਹੁ ਮਤ ਜਾਣਹੁ ਆਜੁ ਕਿ ਕਾਲ੍ਹੀ ॥੨॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅੱਜ ਹੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਧਨ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਖਰਚ ਬਾਧਉ=ਬੁਧੀ ਰੂਪ ਪੱਲੇ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਕਰੋ। ਮਤ=ਮਤਾਂ ਜਾਣੋ ਕਿ ਕਾਲ੍ਹੀ-ਕੱਲ੍ਹ ਬੰਨ ਲਵਾਂਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਸਿਰ ਤੇ ਕਾਲ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਯਥਾ— **ਕਬੀਰ ਕਾਲਿ ਕਰੰਤਾ ਅਬਹਿ ਕਰੁ ਅਬ ਕਰਤਾ ਸੁਇ ਤਾਲ॥**
ਪਾਛੈ ਕਛੂ ਨ ਹੋਇਗਾ ਜਉ ਸਿਰ ਪਰਿ ਆਵੈ ਕਾਲੁ॥੧੩੮॥

[ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੧]

ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਾਲ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਖਰਚ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਪੱਲੇ ਵਿੱਚ ਬੰਨਣਾ ਕਰੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਮਾਰਗ ਦੀਆਂ ਕੋਹਾਂ ਨਹੀਂ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ।

ਯਥਾ— **ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਕੇ ਗਨੇ ਜਾਹਿ ਨ ਕੋਸਾ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਊਹਾ ਸੰਗਿ ਤੋਸਾ॥**

[ਗਉੜੀ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੨੬੪]

ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਜਪਹੁ ਹਰਿ ਜਪਣਾ ਹਰਿ ਸੰਤੁ ਚਲੈ ਹਰਿ ਨਾਲੀ॥

ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਆਤਮਾ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਹਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਣਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ=ਸ=ਸਮਾ, ਤ=ਅੰਤ=ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਲ ਜਾਵੇਗਾ।

ਯਥਾ— **ਜਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਮੀਤ ਨ ਭਾਈ॥ ਮਨ ਊਹਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ॥**
ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਦੂਤ ਜਮ ਦਲੈ॥ ਤਹ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ॥
ਜਹ ਮੁਸਕਲ ਹੋਵੈ ਅਤਿ ਭਾਰੀ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਉਧਾਰੀ॥
ਅਨਿਕ ਪੁਨਹਚਰਨ ਕਰਤ ਨਹੀ ਤਰੈ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਕੋਟਿ ਪਾਪ ਪਰਹਰੈ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਵਹੁ ਸੂਖ ਘਨੇਰੇ॥

[ਗਉੜੀ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੨੬੪]

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਜਿਨ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਸੇ ਹਰਿ ਹੋਏ ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਕੇਲ ਕੇਲਾਲੀ ॥੩॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਚਨਾ ਰੂਪ ਕੇਲ=ਖੇਡ ਦੇ ਕੇਲਾਲੀ=ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਅਥਵਾ-ਕੇਲ=ਕ੍ਰੀੜਾ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੇਲਾਲੀ=ਜਿਸ ਦੀ ਸੱਤਾ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਚੇਸ਼ਟਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਦੇਵਤੇ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. **ਜਿਨ੍ਹਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ ॥ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਈ ਜੇਹਿਆ ॥**
[ਆਸਾ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੩੯੭]

੨. **ਸੰਤ ਅਨੰਤਹਿ ਅੰਤਰੁ ਨਾਹੀ ॥** [ਆਸਾ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਆਦਿ ਅੰਗ ੪੮੬]

੩. **ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਅੰਤਰੁ ਨਹੀ ਨਾਨਕ ਸਾਚੀ ਮਾਨੁ ॥** [ਸਲੋਕ ਮਃ ੯, ਅੰਗ ੧੪੨੮]

੪. **ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਦੁਈ ਏਕ ਹੈ ਬਿਬ ਬਿਚਾਰਿ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ॥**
ਜਲ ਤੇ ਉਪਜ ਤਰੰਗ ਜਿਉ ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੈ ਸਮਾਹਿ ॥ [ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਗ ੫੯]

ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਨੁ ਜਪਿ ਲੋਚ ਲੋੁਚਾਨੀ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਬਨਵਾਲੀ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਜਪਨ ਦੀ ਲੋਚ=ਚਾਹ, ਇੱਛਾ ਲੋੁਚਾਨੀ=ਲੱਗੀ ਹੈ ਬਨਵਾਲੀ=ਬਨ=ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਵਾਲੀ=ਮਾਲਕ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. **ਮੇਰੈ ਅੰਤਰਿ ਲੋਚਾ ਮਿਲਣ ਕੀ ਕਿਉ ਪਾਵਾ ਪ੍ਰਭ ਤੋਹਿ ॥**
[ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੯੫੭]

੨. **ਮੇਰੈ ਅੰਤਰਿ ਲੋਚਾ ਮਿਲਣ ਕੀ ਪਿਆਰੇ ਹਉ ਕਿਉ ਪਾਈ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥**
[ਵਡਹੰਸ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੫੬੪]

੩. **ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਤਾਈ ॥ ਬਿਲਪ ਕਰੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਕੀ ਨਿਆਈ ॥**
[ਮਾਝ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੯੬]

ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਹਮ ਸਾਧ ਜਨਾ ਪਗ ਰਾਲੀ ॥੪॥੪॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਸਾਧ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਤ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲਹੁ=ਮੇਲਣਾ ਕਰੋ। ਹਮ=ਮੈਂ ਸਾਧ ਜਨਾ=ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਪਗ ਰਾਲੀ=ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹਾਂ। ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਦੇ ਇਥੇ ਦੋ ਭਾਵ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਭਾਵ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਬਾਹਜ। ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹਜ ਭਾਵ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਬਰਕਤਾਂ ਹਨ ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਾਹਬਾਜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੰਦੀ ਰੇਖਾ ਅਪਣੇ ਚਰਨ ਤੇ ਲੱਗੀ ਧੂੜ ਨਾਲ ਮੇਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹਕੂਮਤ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਟੂਣਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਬੱਚਾ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਹੀ ਸਹਿਮਤ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਹਨ ਮੈਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਸੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਚਰਨ ਧੂੜ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਮਸਤਕ ਦੀ ਮੰਦੀ ਰੇਖਾ ਮੇਟ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੰਤ ਜਨ ਦੀ ਧੂੜ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਭਗਵਾਨ ਭੀ ਮਹਾਤਮਾਂ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨੇ ੧੦੦ ਸਾਲ ਤਪ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਉਥੋਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਮੱਥੇ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਪਾਰਬਤੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਸੌ ਸਾਲ ਤਪ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਤਾਪ ਦੀ ਬਰਕਤ ਇਸ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਚਾਹੁਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਪੱਖ ਇਹ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਧੂੜ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜਨ ਵੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਭੀ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਵਾਲੀ ਰੀਤ, ਧੂੜ ਕਹੀਏ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਬਾਂਛਦਾ ਭਾਵ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ॥

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com